

Harald Hårfagre, yngling og kven

- *Var jotnene egentlig samer?*

Ole Kristian Jørgensen, 2012

(Sammenfatning og videreutviklet av OKJ bl.a. fra en artikkel i Bergens tidende 29. desember 2011 av journalist Siri Økland, og stoff fra bøkene «Norges tilblivelse» av Torgrim Titlestad og fra Snorres «Norges Kongesagaer»)

Historikeren Snorre Sturlason skapte myten om at Harald Hårfagre samlet Norge. Det er riktig at Hårfager begynte på jobben, men det tok over 300 år før landet var samlet. Dagens Norge ble dessuten utvidet med Nord-Troms og Finnmark først etter freden med Sverige i Knærød i 1613. Snorre bygde store deler av sin historie på myten om Odin som angivelig kom fra Midtøsten.

Parallelt med myten om Odin levde myten om Nor, Gor og Goe. Man tror at disse to mytene er omtrent like gamle og er antakelig fra 600- tallet. I myten om Nor slås det fast at det var kvenprinsen Nor som samlet Norge i et avgjørende slag ved Sognefjorden, og at Norge er kalt opp etter han.

Myten om Nor, Gor og Goe fins i to versjoner i «Flatøybok» som er en tekstsamling nedskrevet på norrønt språk av lærde munk og utgitt i 1387. Myten om Nor er trolig skrevet mellom 1190 og 1220 og inngår i sagaen om Orknøyene. Den er oversett til moderne norsk av Edvard Eikill i boken om «Harald Hårfagre» og i boken om «Norges tilblivelse» av professor Torgrim Titlestad 2007.

Her er en kortversjon av myten: (forkortet av OKJ)

«Rolf på Berget bodde på Dovre. Han var halvt jotne og halvt menneske, av gammel kongeslekt i Hedmark. En gang ved juletider sa faren hans, kong Svade; «No Rolf er du over 20 år og må finne deg et skikkelig kvinnfolk. Jeg vill at du skal dra til Kvenland og fri til den vakre kongsdattera Goe, datter til kong Torre, som er av jotunslekt» (Kanskje det det var ensbetydende med sameslekt?)

Dette ble en lang og farlig reise for Rolf fordi Kvenland lå i nord-østlige del av dagens Finland, mot grensen til Russland. Rolf og hans menn går på ski, og de tar sikte på å være fremme til 14. januar da den norrøne julefeiringen begynner. Kong Torre og husfolket drikk mye, og merker ikke at Rolf og hans folk stikker av med kongsdatteren Goe. Da kong Torre oppdager at datteren er borte sender han sønnene Nor og Gor, med hver sin her, på et par hundre menn, etter Rolf. Gor drar sjøveien og leiter på alle øyer og strender, mens Nor dreg over Kjølen inn i Trøndelag, og han kom etter omveier til Sognefjorden. Der ble det et stort slag og mange menn fall, og da også sognekongen Sokne ble drept kapitulerte sogningene og landet lå derved åpent for kvenprinsen Nor.

Dette er i følge sagnet første gang Norge var samlet til et rike. Nor inngår forlik med brurerøveren Rolf, og gifter seg med søsteren hans, Hodd.

Etterkommerne til Nor og Hodd sprer seg over hele landet og blir opphavet til alle landes konger og stormannsslekter. Slektningene gir navn til og regjerer over hvert sitt fylke, mens Nor er overkonge, og slik ble hele norgesrike befolket.» (så langt sagnet)

Historikeren Torgrim Titlestad forteller i boken «Norges tilblivelse» videre om forholdet mellom jotne og folk flest og kongehusene. Harald Hårfagres mor, Ragnhild stammet etter sagnet om Nor direkte fra kvenslekten på Dovre mens faren, Halvdan Svarte var av Ynglingætta.

Samene, eller finnene, var sterkt med på den tiden. Den siste dronningen til Harald Hårfagre var samejente, henne som han vaktet over i flere år etter hennes død. Også dronningen til Harald Hårfagres sønn Erik Blodøks, Gunnhild var same.

Snorre sier ingen ting om myten om Nor, Gor og Goe, selv om han må ha kjent til den. Han fokuserer entydig på myten om Odin fordi den passer inn i hans kristne tankeverden. Det var vel også gjevere at de norrøne konger stammet fra det utviklede Midtøsten enn fra jegerfolk fra Sibir og Finland.

Professor Gro Steinsland sier i en kommentar til artikkelen i Bergens Tidene at det interessante med mytene om Nor er at opphavet til Norge ble knytt til det ytterste høge nord, og ikke fra sør som hos Snorre.

Jeg vil føye til at det og er interessant at kvenene var et begrep så tidlig, men datidens kvener må ikke forveksles med de som i dag blir kalt kvener. I henhold til finsk historie ble kvenene, som drev en stor handelsorganisasjon, fortrent av Birkarlene som kom fra Karelen på 1200- til 1300- tallet.

Både i myten om Nor og i myten om Odin i Snorres *Kongesagaer* er det en viss sammenblanding av jotnene og samer (finner). Vi vet fra historien at samer og deres forfedre i flere tusen år levde av fangst på rein og annet vilt, og de fangstet også i Jotunheimen. Kanskje var det samene som ble kalt for jotner, og at kongen Svade og sønnen Rolf i myten var samer fra Dovrefjell?

Samene har alltid vært flink til å innhulle seg i mystikk, også vikingene hadde stor respekt for dem fordi de kunne ganne (påføre ulykke). Vi hører heller ikke at samene var med når vikingene samlet folk til krigene sine. Samene klarte altså på tross av kriger og ufred og svært skiftende tider å være en uavhengig etnisk folkegruppe.